

ACHTERGROND

Zeven gerenommeerde wetenschappers vrijwel eensgezind: Israël pleegt in Gaza genocide

Een Palestijnse vrouw houdt het lichaam vast van een kind, dat is gedood door een Israëlisch bombardement in Noord-Gaza op 28 april. — FOTO MAHMOUD ISSA

Genocidestudies *NRC* sprak zeven gerenommeerde genocide-onderzoekers over Gaza. Zij zijn lang niet zo verdeeld als de publieke opinie: zonder uitzondering kwalificeren ze de Israëlische acties als 'genocidaal'. En volgens hen zijn nagenoeg al hun collega's het daarmee eens.

Kasper van Laarhoven, Eva Peek en Derk Walters

14 mei 2025 Leestijd 9 minuten

Een kwart van de baby's in de Gazastrook is acuut ondervoed, en Israël weigert duizenden vrachtwagens met noodhulp toe te laten. De krijgsmacht beschiet iedereen die zich in de bufferzone begeeft, bombardeert ziekenhuizen en tentenkampen. Voor de zoveelste keer geeft de regering van premier Benjamin Netanyahu vele Gazanen het bevel om hun verblijfplaats te verlaten, terwijl zijn minister van Financiën aankondigt dat Gaza binnen een paar maanden „volledig vernietigd” is en zijn partijgenoot Moshe Saada oproept tot uithongering en verdrijving van alle Gazanen. Israël heeft al zeker 53.000 Palestijnen gedood, onder wie ten minste 15.000 kinderen.

Pleegt Israël hier genocide?

De conclusie dat dit het geval is, is inmiddels niet meer aan activisten voorbehouden. Het Internationaal Gerechtshof (ICJ) acht het „plausibel”. En waar eerder mensenrechtenorganisaties als Amnesty International en Human Rights Watch en VN-rapporteur Francesca Albanese al van genocide spraken, spreekt inmiddels ook de directeur van het NIOD van „genocidaal geweld”. Andere NIOD-onderzoekers hadden zich al uitgesproken.

Tegelijk blijft het een beladen term, vanwege de verwevenheid met de Holocaust. In hun hoofdredactionele commentaren dansen kranten voorzichtig om het begrip heen. Op sociale media wordt ook wel van „g3n0c1d3” gesproken, omdat sommige techbedrijven het woord in de ban doen. Tegen *NRC* zei de buitenlandwoordvoerder van de Duitse CDU-partij dat hij „niet in de theorie van een genocide” gelooft.

Maar behalve van maatschappelijk debat is genocide ook onderwerp van de wetenschap. En dat onderzoeksveld, genocidestudies, ziet het niet als een ja/nee-vraag, maar als een proces. Geen lichtknopje, maar een „dimmer”, in de woorden van hoogleraar Holocaust- en genocidestudies Ugur Ümit Üngör van de Universiteit van Amsterdam en het NIOD.

Het wetenschappelijke onderzoeksveld genocidestudies ziet het niet als een ja/nee-vraag, maar als een proces

---

En anders dan de publieke opinie zijn de toonaangevende genocideonderzoekers

verrassend eensgezind: het kabinet-Netanyahu, zeggen zij, zit in dat proces - volgens de meerderheid zelfs in het eindstadium. Daarom spreken de meeste onderzoekers niet langer alleen van 'genocidaal geweld', maar van 'genocide'.

NRC bevroeg zeven genocide-experts uit zes verschillende landen naar hun eigen opvattingen en die van hun collega's. „Of ik iemand kan noemen wiens werk ik respecteer die het geen genocide vindt? Nee, er is geen tegenargument dat ál het bewijsmateriaal in acht neemt,” zegt de Israëlische onderzoeker Raz Segal. Wetenschappers die zeggen dat het geen genocide is, zijn er vast nog wel, zegt Üngör. „Maar ik ken ze niet.” Wel zijn er wetenschappers die eerder het genocidelabel verwierpen, maar inmiddels van mening zijn veranderd, zoals Shmuel Lederman van de Open Universiteit van Israël.

Ook ploos *NRC* het meest gezaghebbende wetenschappelijke tijdschrift in het veld uit, het *Journal of Genocide Research*. Dat verzamelde in de afgelopen anderhalf jaar ruim 25 artikelen over de genocidevraag in Gaza, van wetenschappers binnen en buiten genocidestudies. Sommigen problematiseren de term, anderen analyseren genocidale uitspraken van Israëls regering en leger of beargumenteren vanuit een juridisch perspectief waarom het ICJ wel of niet tot een veroordeling zal komen.

Maar ook hier valt op: de meerderheid en álle acht academici uit het veld van genocidestudies zien genocide of ten minste genocidaal geweld in Gaza. En dat is bijzonder voor een veld waarin geen eenduidigheid bestaat over wat genocide zélf precies is.

Schaven en schrappen

De term is gemunt door de Pools-Joodse jurist Raphael Lemkin in 1944. Hij trok het Oudgriekse 'genos' (volk) en Latijnse 'caedere' (doden) samen. Sinds de jaren dertig zocht hij naar een manier om de vernietiging van een groep onder de aandacht te brengen, geschokt door de straffeloosheid van de Armeense genocide. In de Shoah werden 49 van zijn familieleden vermoord.

Het duurde tot na de oorlog voordat zijn voorstellen gehoor vonden - bij de toen net opgerichte VN. Jaren van schaven en schrappen volgden. De Amerikanen, Russen, Fransen en Britten probeerden ervoor te zorgen dat hún wandaden - massaexecuties van Stalins politieke tegenstanders, atoombommen op Japan, racistische wetten in de VS, geweld in de Europese koloniën - in elk geval niet als genocide konden gelden.

En dus moest Lemkin toekijken terwijl wereldmachten zijn ideaal insnoerden. Hoe gemankeerd ook, sinds 1948 ligt er een juridische definitie van genocide waarmee alle grootmachten konden leven: 'handelingen gepleegd met de bedoeling om een nationale, etnische, godsdienstige groep, dan wel een groep behorende tot een bepaald ras, geheel of gedeeltelijk als zodanig te vernietigen'. Specifiek:

- 'het doden van leden van de groep
- het toebrengen van ernstig lichamelijk of geestelijk letsel aan leden van de groep
- het opzettelijk aan de groep opleggen van levensvoorwaarden die gericht zijn op haar gehele of gedeeltelijke lichamelijke vernietiging
- het nemen van maatregelen bedoeld om geboorten binnen de groep te voorkomen
- het gewelddadig overbrengen van kinderen van de groep naar een andere groep'

Een mijlpaal voor Lemkin, én een uitgekleed compromis. Vooral door de ongrijpbare frase 'met de bedoeling'. Want hoe bewijs je dat?

Geen eenduidige overeenkomst

Sindsdien is het begrip altijd betwist. Na de juridische verankering ontstond er een apart wetenschappelijk veld, met aanvankelijk vooral onderzoek naar de Holocaust. Maar langzaam groeide genocidestudies uit tot een veel breder interdisciplinair onderzoeksgebied, met onder anderen sociologen, politicologen en juristen die hun eigen methodes en concepten hanteren. En waar de Holocaust-historici eraan vasthielden dat de Shoah uniek was - de 'archetypische' genocide - begonnen de anderen in de jaren negentig vergelijkingen te maken met Rwanda, Bosnië-Herzegovina en zelfs genocides van vóór de Tweede Wereldoorlog. Pijnlijk, vonden sommige historici.

Wat Üngör betreft is het veld, net als andere wetenschappen, altijd in beweging. Het genocidebegrip, zegt hij, wordt aangescherpt door nieuwe casussen. Zoals China's grootschalige internering van Oeigoeren „een impuls geeft aan het begrijpen van culturele genocide". En zoals Rwanda leerde dat genocide een proces - een spectrum - is, waarbij sommige experts in 1993 de contouren van de aanstaande massamoord al scherp zagen.

En toch. Ondanks al deze interne onenigheid is de meerderheid van de genocidewetenschappers het eens, zeggen de geïnterviewden: in Gaza is Israël bezig met genocide.

Palestijnen rouwen in het Beit Lahia-ziekenhuis na een Israëliisch bombardement in Noord-Gaza. Foto Mahmoud Issa

Sommigen trokken die conclusie al snel. Zoals, zes dagen na de Hamas-aanval van 7 oktober, Raz Segal, een Israëliische genocideonderzoeker (Stockton University) en de vermaarde Britse specialist Martin Shaw. Zij het met verschillende redeneringen - Shaw beschouwt de aanval van Hamas ook als genocidaal.

Anderen waren aanvankelijk voorzichtiger. De Canadese internationaal jurist William Schabas bijvoorbeeld, een ietwat behoudende autoriteit in zijn vakgebied, trok vorig jaar de conclusie nadat Israëliische leiders hadden opgeroepen tot het stopzetten van water, voedsel en elektriciteit voor Gaza. Hoogleraar Dirk Moses van de City University of New York (CUNY) spreekt van een „mix van genocidale en militaire logica”.

Voor veel onderzoekers die *NRC* sprak, speelde de Israëliische reactie op het tussenvonnis van het ICJ in januari 2024 een sleutelrol. Om genocide te voorkomen, moest Israël van het

Gerechtshof noodhulp toelaten en ophouden met de opruiende, ontmenselijkende taal over Palestijnen. Maar het kabinet-Netanyahu veranderde niets.

Voor Lederman, universitair docent aan de Open Universiteit van Israël, was het een opeenstapeling. Eerst was hij tegen het genocidelabel, maar na het vonnis, het sluiten van de Rafah-grensovergang en de berekening uit een brandbrief van 99 Amerikaanse zorgmedewerkers dat het daadwerkelijke dodental in Gaza de honderdduizend al had gepasseerd, was hij overtuigd.

Voor Melanie O'Brien, voorzitter van de International Association of Genocide Scholars, gaf het opzettelijk onthouden van voedsel water, onderdak en sanitaire voorzieningen de doorslag, voor Segal de „openlijk genocidale uitspraken” van Israëliische leiders. Maar voor allemaal gaat het om de optelsom van wat los van elkaar zou gelden als 'gewone' oorlogsmisdaden. Het plaatje als geheel maakt het tot een genocide. Zo is het begrip ook bedoeld, zegt Shaw: „holistisch”.

De kloof tussen Holocaust-historici en hun collega's die genocides in breder verband bekijken slinkt met het aanhoudende Israëliische geweld, zegt Üngör . Tegenover kleine Holocaustcentra in de VS, gefinancierd door Amerikanen die volgens de UvA-hoogleraar de uniciteit van de Shoah hoog willen houden, staat een toenemend aantal Holocaust-onderzoekers die wél openlijk van genocide spreken. De Amerikaanse Debórah Dwork en de Israëliërs Amos Goldberg en Omer Bartov bijvoorbeeld. En dat, zegt Üngör, is niet makkelijk. „Zeker met het oog op de continuïteit van je financiering.”

Tegenargumenten

In het westerse publiek debat klinken vaak dezelfde argumenten tegen de conclusie dat Israël genocide pleegt. Een greep: het is een militaire oorlog om Hamas te vernietigen, er ligt geen duidelijk uitroeiplan, nog niet alle Gazanen zijn vermoord, het lijkt niet op de Holocaust, de rechter heeft nog niet geoordeeld.

Dat zijn misverstanden en simplificaties, zeggen de genocide-experts. Zo spreekt de verdragstekst van „geheel of gedeeltelijk” vernietigen. Moet het aantal slachtoffers de zes miljoen van de Holocaust benaderen? Nee, ook de moord op achtduizend mannen in Srebrenica geldt als een genocide. En, zegt O'Brien, een genocide gebeurt niet omdat een rechtbank dat vaststelt. „Het gebeurt omdat het gebeurt.”

En moet er een plan op papier staan, zoals - meest berucht - de *Endlösung*-notulen van de Wannseeconferentie van de nazi's? Nee. De afgelopen dertig jaar bouwden de Rwanda- en Joegoslaviëtribunalen en het ICJ in een reeks uitspraken jurisprudentie op, waarmee ze het begrip verder ontwikkelden. Zo oordeelde het ICJ begin 2007 dat je, bij gebrek aan direct bewijs, intentie kunt afleiden uit een „gedragspatroon”. Als er uit de schaal, aard en intensiteit van het geweld redelijkerwijs kan worden geconcludeerd dat het doel is om een groep (deels) te vernietigen, dan is dat voldoende bewijs.

Betekent dit dan ook dat het ICJ uiteindelijk sowieso zal oordelen dat Israël zich schuldig maakt aan genocide? Nee, zolang ze de lichtknop-definitie hanteert, is die kans „fifty-fifty”, schat *Journal of Genocide Research*-hoofdredacteur Moses in. Er is een juridische en een sociaal-wetenschappelijke werkelijkheid.

Gaarkeuken in Jabalia in het noorden van Gaza. Foto Mahmoud Issa/Reuters

Het Israëlische geweld in Gaza onderschrijft volgens hem wel een theorie die in het onderzoeksveld al langer sluimert: het absolute onderscheid tussen militaire en genocidale doelen is soms onhoudbaar. Dat kunstmatige onderscheid frommelden de wereldmachten

in 1948 het verdrag in, maar in de praktijk lopen ze vaak door elkaar.

Achter het Israëlische beleid, zegt de Australiër, schuilt „een dubbele intentie”. Zo dienen de noodhulpblokkade, de vernietiging van ziekenhuizen en het uithongeren van de Gazanen twee doelen: ze raken Hamas, maar overduidelijk ook (en vooral) de burgerbevolking. Niet als onopzettelijke nevenschade, maar doelbewust.

Ander voorbeeld: de Israëlische inzet van kunstmatige intelligentie om met behulp van telefoongegevens mogelijke Hamas-militanten te lokaliseren. Die techniek is dusdanig grof en wordt met zulke beperkte menselijke controle ingezet dat een luchtaanval al snel samengaat met de dood van tientallen of zelfs - in één door *The New York Times* gereconstrueerd geval - 125 omwonenden.

Volgens een inlichtingenbron van *+972 Magazine* lokaliseert het AI-programma potentiële doelwitten makkelijker thuis dan tijdens de strijd. En dus, schrijft het Israëlische medium, hoopt het leger de succesgraad op te schroeven door met name privéwoningen te bombarderen. Het liefst 's nachts. Het onvermijdelijke en door Israël geaccepteerde gevolg, zegt Moses: een ongekend hoog aantal vrouwen en kinderen komt om. Dat laatste noemt Shmuel Lederman „voorzienbare gevolgen”. En dáárin, zegt Lederman, zit de genocide. Immers: je accepteert de volk-vernietigende impact van je daden, ook zonder dat dat je hoofddoel is.

Gespannen academisch debat

Hoewel dus inmiddels ook voorzichtige genocide-onderzoekers van mening zijn dat de daden van Israël in Gaza genocidaal zijn, staat er flinke spanning op het debat.

Wetenschappers ervaren soms dat het voor hun carrières niet bevorderlijk is om Israël van genocide te beschuldigen. Het antisemitismeverwijt ligt dicht onder de oppervlakte.

Zo werd na protesten Segals benoeming tot hoofd van het genocidecentrum van de University of Minnesota ingetrokken. En Harvard ervoer zo veel druk om 'anti-Israëlische' stemmen het zwijgen op te leggen dat ze twee hoofden van haar Midden-Oostencentrum ontsloeg.

Segal, zelf Joods, zegt dat hem geregeld antisemitisme verweten wordt. „Vooral Israëlische en Duitse wetenschappers gebruiken dat om hun collega's aan te vallen.” Het

antisemitismeverwijt, zegt ook O'Brien, heeft een chilling effect op de vrije meningsuiting

antirealismeverwijt, zegt ook O'Brien, heeft een *chilling effect* op de vrije meningsuiting over Israëls gedrag. „Wetenschappers zijn minder bereid om openlijk te spreken over wat er gebeurt.”

Wetenschappers ervaren soms dat het voor hun carrières niet bevorderlijk is om Israël van genocide te beschuldigen

---

De discussies leiden tot diepe frustraties. Holocaust-onderzoeker Bartov stapte na twintig jaar op bij *Yad Vashem Studies*, het aan het gelijknamige museum in Jeruzalem verbonden tijdschrift, uit onvrede met zijn collega-redacteuren, die doen alsof de „slachting door Israëlische troepen, het doden en verminken van duizenden kinderen, hen niet aangaat of volkomen gerechtvaardigd is”, zo citeert het blad *Jewish Currents* zijn ontslagbrief.

Een Duitse autoriteit in het veld die anoniem wil blijven, noemt het onderwerp „vergiftigd” in zijn land; je wordt, zegt hij, direct voor antisemiet uitgemaakt als je ook maar van ‘mogelijke genocide’ rept. Betroffen deze daden een ander land dan Israël, zegt hij, dan zouden alle Duitsers direct alarm slaan en spreken van genocidaal geweld, zoals gebeurde bij de Russische massamoord in de Oekraïense stad Boetsja. Maar nu, zegt hij, blijft het muisstil.

Volgens Dirk Moses verkeert het onderzoeksveld in crisis zolang het het kunstmatige onderscheid tussen genocidale en militaire doelen niet bestrijdt. Dan maakt het de massamoord op Palestijnen mogelijk in naam van zelfverdediging tegen Hamas, zegt hij. Dat is wat hem betreft zeker het geval met dat deel van Holocaust-studies dat de Israëlische acties in die termen verdedigt. „Dan zijn delen van het onderzoeksveld eigenlijk dood - niet alleen conceptueel onsamenhangend, maar medeplichtig.”

Eindeloos soebatten

Hoogleraar Shaw noemt het teleurstellend dat zelfs serieuze kranten niet bereid zijn om „de kwestie rechtstreeks te adresseren”. Tegelijkertijd uiten veel experts frustratie over het belang dat politiek en media, ook *NRC*, hechten aan de genocidevraag in Gaza. Waarom eindeloos soebatten over de precieze term, terwijl mensen nú worden vermoord, verjaagd, uitgehongerd, en hele steden vernietigd? Welke Gazaan kan het wat schelen of ze omkomt

bij een bombardement dat geldt als etnische zuivering, geen voedsel krijgt in een misdaad tegen de menselijkheid, ouders verliest in een oorlogsmisdaad of onder het puin stikt tijdens een genocide? Leidt dat niet af van de vraag waarover het écht zou moeten gaan: wat te doen?

Juridisch gezien maakt het wel degelijk uit of het genocide is of niet, zegt O'Brien. „We hebben een genocideverdrag dat ondertekenaars verplicht om genocide te voorkomen. Die verplichting treedt al in werking bij een *risico* op genocide. Zoiets bestaat niet voor andere misdaden.”

De obsessie met de term heeft volgens de experts zeker ook alles te maken met de heiligverklaring van het genocidebegrip, van de status als 'misdad der misdaden', het ultieme kwaad. Dat is niet per se terecht, zeggen ze. Oorlogsmisdaden en misdaden tegen de menselijkheid zijn voor het slachtoffer even gruwelijk - en worden even zwaar bestraft. Met levenslang.

Maar genocide is altijd een moreel beladen begrip geweest, benadrukt Shaw. „Het is niet zoals oorlog: die kan in principe legitiem zijn. Genocide niet. Genocide is een categorie die het monumentale kwaad omvat van de poging om burgerbevolkingen, samenlevingen en groepen te vernietigen.” En de roep om actie ligt daarom altijd in het begrip zelf besloten.

Onderzoekers Wie heeft NRC gesproken?

Shmuel Lederman: Israëlische onderzoeker aan de Open Universiteit van Israël

Dirk Moses: Australische hoogleraar aan de City University of New York en hoofdredacteur van de *Journal of Genocide Research*

Melanie O'Brien: Australische jurist, onderzoeker aan de University of Western Australia en voorzitter van de International Association of Genocide Scholars

Raz Segal: Israëlische genocide-onderzoeker aan de Stockton University in New Jersey, VS

Martin Shaw: Britse hoogleraar aan het Institut Barcelona d'Estudis Internacionals, emeritus hoogleraar aan de University of Sussex en auteur van onder meer het boek *What Is Genocide?*

Ugur Ümit Üngör: Nederlandse hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam en het NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies

Iva Vukusic: Kroatische genocide-onderzoeker aan de Universiteit Utrecht

Ook sprak NRC met drie wetenschappers in binnen- en buitenland uit aanpalende vakgebieden.

Correctie (15 mei 2025 om 12.55 uur): In een eerdere versie van dit artikel stond dat Martijn Eickhoff voorzitter is van het NIOD, dit moet directeur zijn. Dat is hierboven aangepast.